

مردم‌نگاری روستاهای وابسته به جنگل‌های مانگرو جزیره قشم

نجمه خلجی^۱، افشین دانه‌کار^۲*

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم و مهندسی محیط‌زیست، گروه محیط‌زیست طبیعی، دانشکده منابع طبیعی، دانشکدگان کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران

۲- استاد، گروه محیط‌زیست طبیعی، دانشکده منابع طبیعی، دانشکدگان کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران

* رایانامه نویسنده مسئول: danehkar@ut.ac.ir

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی و جمعیت‌شناختی روستاهای حاشیه مانگروهای شمال غربی جزیره قشم و نقش جوامع محلی در حفاظت و بهره‌برداری پایدار از خدمات اکوسیستمی این جنگل‌ها انجام شد. با استفاده از روش مردم‌نگاری، داده‌ها از طریق مطالعات میدانی گردآوری شد. جنگل‌های مانگرو این محدوده در برگرنده شش رویشگاه قابل تفکیک (پهل، مردو، خمیر- لشتان، سایه خوش، ساحل قشم و خورخوران) است؛ رویشگاه‌های قشم و خوران در حوزه شهرستان قشم قرار دارد. هفت روستای سهیلی، گورزین، دهخدا، دوربنی، هفت رنگو، ملکی و گوران و دو شهر لافت و طبل هم‌جوار جنگل‌های مانگرو این محدوده قرار دارد و بخشی از معیشت ساحل‌نشینان وابسته به این رویشگاه است. روستای دهخدا با قدمتی بالغ بر ۳۶۰۰ سال، قدیمی‌ترین سکونتگاه انسانی در این میان است و پس از آن به ترتیب گوران و لافت قرار دارد. متوسط فاصله این سکونتگاه‌ها از شهر قشم حدود ۷۰ کیلومتر است و بین ۱ تا ۷ کیلومتر با رویشگاه‌های حرا در شمال غربی قشم فاصله دارند و همگی برخوردار از آب شرب، زیرساخت‌های مخابراتی، جاده آسفالت و اسکله هستند. صیادی، گردشگری و دامداری منابع اصلی معیشت آن‌ها است و درحال حاضر حدود ۷۰ واحد بوم‌گردی در سکونتگاه‌های جزیره قشم پیرامون جنگل‌های حرا به گردشگران خدمات اقامتی، پذیرایی و بازدید ارائه می‌دهند و بالغ بر ۲۰ منبع تفرجی برای بازدید و تجربه گردشگری وجود دارد که وابسته به فرهنگ محلی، هنر بومی و جذابیت‌های طبیعی است.

کلیدواژه‌ها: خدمات اکوسیستمی، معیشت محلی، گردشگری، لافت، طبل، منابع تفرجی

مقدمه

ایران یکی از معدود کشورهای جهان است که به دلیل موقعیت جغرافیایی مطلوب خود از تنوع اکوسیستمی بالا و پدیده‌های زمین‌ریخت‌شناسی جذاب برخوردار است. تنوع پستی و بلندی و شرایط اقلیمی کشور موجب پیدایش و رویش طیف وسیعی از گیاهان کاملاً رطوبت‌پسند تا گیاهان کاملاً خشکی‌پسند شده است. تغییرات زمین‌شناختی تاریخی در ایران زیاد بوده و از آنجایی که ترکیب یک فلور به عوامل زمین‌شناختی تاریخی بستگی دارد، این تغییرات خود در تنوع فلور ایران تاثیر بسزایی داشته است. در مجموع، شرایط طبیعی ایران برای پذیرش عناصر رویشی متعددی از شمال، غرب، شرق و جنوب آمادگی داشته است و گونه‌های گیاهی فراوانی توانسته‌اند در طول دوران زمین‌شناسی به سهولت به داخل مرزهای جغرافیایی ایران مهاجرت کنند و در زیستگاه‌های متنوع مستقر شوند و خود نیز بر اثر گونه‌زایی، منشأ به وجود آمدن گونه‌های انحصاری متعددی شوند. شاهد این تنوع، وجود بیش از ۱۸۰ تیره گیاه آوندی، حدود ۱۲۰۰ جنس و در حدود ۷۵۰۰ تا ۸۰۰۰ گونه گیاهی در ایران است و از این نظر ایران در بین کشورهای منطقه و کشورهای جنوب غربی آسیا از غنای فلوری کم نظیری برخوردار شده است (یوسفی، ۱۳۸۸). پنج ناحیه رویشی در ایران شامل ناحیه‌های رویشی هیرکانی، ایران تورانی، ارسباران، زاگرس و خلیج فارس- عمانی تفکیک و توصیف شده است. جنگل‌های ماندابی شور ایران یا مانگروها نیز که متشکل از دو گونه حرا و چنل است در ناحیه بین جزرومدی کرانه‌های کم شیب گلی ناحیه رویشی خلیج-عمانی حضور دارد (Toosi et al., 2019).

جنگل‌های مانگرو ایران در حال حاضر در ۲۱ رویشگاه مجزا در کرانه‌های بین جزرومدی سه استان بوشهر، هرمزگان و سیستان و بلوچستان توزیع شده‌اند و از نظر تقسیمات کشوری در نه شهرستان ساحلی (دیر، عسلویه، بندر لنگه، خمیر، قشم، بندرعباس، میناب، سیریک، جاسک و دشتیاری) قرار دارند. در حال حاضر هفت شهر (دیر، خمیر، بندر پل،

لافت، طبل، کرگان و جاسک) و شش روستا (هاله در شهرستان عسلویه، گوران و ملکی در شهرستان قشم، تیاب و کلاهی در شهرستان میناب و لشتان در شهرستان خمیر)، بلافاصله رویشگاه‌های مانگرو کشور قرار دارد و ساحل‌نشینان به خدمات اکوسیستمی متنوع این جنگل‌ها وابسته هستند. از جمله خدمات اکوسیستمی این جنگل‌ها در کشور می‌توان به صید و پرورش آبزیان، برداشت علوفه، برداشت مواد درمانی، برداشت چوب و هیزم، برداشت بی‌مهرگان خوراکی، رستوران و بازارچه تالابی، ترابری آبی، برداشت عسل وحشی، تنظیم جابه‌جایی رسوبات، کنترل فرسایش و آب‌گرفتگی، کنترل مخاطرات محیطی دریایچه، تنظیم اقلیم، تثبیت کرانه و خط ساحل، گرده افشانی، حمایت از گونه‌ها، زیستگاه حیات‌وحش و زنجیره غذایی، تولید گاز اتمسفری، حمایت از نسل‌آوری پرندگان مهاجر، پرورشگاه آبزیان، پشتیبانی دانش سنتی و هنر بومی، ارزش زیباشناسی، دلبستگی و حس مکان، الهام‌بخشی، فراغت و تفرج، ورزش‌های آبی، آموزش و پژوهش تالابی اشاره نمود (سبحانی و دانه‌کار، ۱۴۰۰).

جزیره قشم در ضلع شرقی تنگه هرمز به دلیل شرایط منحصربه‌فرد جغرافیایی، اقتصادی، ژئوپلیتیکی و محیط‌زیستی یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین مناطق خلیج فارس است (Ghanbarzad Dashti et al., 2021). به این جزیره در دوران قبل از اسلام (آراکتال) و در دوران ساسانیان آبرکاوان می‌گفتند (دشتی‌زاده، ۱۴۰۱). سابقه زیست انسانی در این جزیره به دوره مادها (حدود ۲۶۰۰ سال پیش) باز می‌گردد. مطالعات مختلفی در زمینه گوناگونی‌های واژگانی و آوایی گویش‌های این جزیره، آیین مردم ساکن، ویژگی‌های فرمی و رنگی لباس زنان جزیره قشم صورت گرفته است (فلاحی و اسدی، ۱۴۰۱؛ جهانبخش لنگ، ۱۴۰۰؛ احمدنیا، ۱۳۹۰)، با این وجود تاکنون مطالعه‌ای درباره ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی و جمعیت‌شناختی روستاهای حاشیه مانگرو این جزیره انجام نشده است. بررسی‌های مردم‌شناختی ساکنین هم‌جوار اکوسیستم‌های

جنگل‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است، هدف این مطالعه، بررسی ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی و جمعیت‌شناختی روستاهای وابسته به مانگروهای جزیره قشم است.

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه، جنگل‌های مانگرو شمال غربی جزیره قشم است. قشم از لحاظ آب‌وهوایی دارای اقلیمی گرم و مرطوب است. میانگین بارندگی سالانه در این منطقه حدود ۱۴۰ میلی‌متر بوده و دی ماه پرباران‌ترین ماه سال (حدود ۵۷ میلی‌متر) محسوب می‌شود. متوسط دمای ماهانه در این جزیره حدود ۲۷ درجه سانتی‌گراد است و مرداد ماه با میانگین دمای حدود ۳۴ درجه و دی با میانگین دمای حدود ۱۸ درجه سانتی‌گراد به‌ترتیب گرم‌ترین و سردترین ماه‌های سال هستند (سازمان هواشناسی کشور، ۱۴۰۱).

شرایط اقلیمی حاکم بر جزیره و زمین‌های آهکی آن، قشم را از داشتن پوشش گیاهی کافی محروم کرده است. مهم‌ترین پوشش گیاهی آن شامل درختان و درختچه‌هایی از قبیل خرما، کهور، گز، کنار و جنگل مانگرو (درخت حرا) است. بسیاری از گیاهان منطقه از نوع بومی شامل گبریا (سالام)، گز، کرت، نخل، کهور، خرزهره، پنیرک، ترشک و خرگ است. در گذشته از چوب کنار برای ساخت لنج استفاده می‌کردند (دهقان نژاد، ۱۳۸۴). جنگل‌های زیبای حرا یکی از جاذبه‌های توریستی منطقه است که قادرند در آب‌های شور جزرومدی رشد کنند. جنگل مانگرو یک زیستگاه ارجح برای گونه‌های مختلف ماهی برای یافتن غذا، مکان لانه‌سازی و زندگی است. ماهیان متنوعی در این زیستگاه از قبیل ماهی کاریز، سنگ سر چهارکله، عروس، حلوا، شوریده، گربه ماهی و ساردین وجود دارد. ماهی دوزیستی به نام گلخورک^۱ از جذابیت‌های زیستی این جنگل‌ها محسوب می‌شود که به‌طور منحصربه‌فردی برای زندگی روی زمین‌های گلی سازگار است. این ماهی بخشی از زندگی خود را خارج از آب برای تغذیه، جفت‌گیری و همچنین فرار از شکارچیان آبی می‌گذراند، باله‌های سینه‌ای قوی به گل

طبیعی، برای برنامه‌ریزی حفاظت و مدیریت مشارکتی بسیار اهمیت دارد و امروزه کسب‌وکارهای طبیعت‌محور در قالب بنگاه‌های کوچک اقتصادی، یکی از سیاست‌های توسعه دریامحور محسوب می‌شود که در کشور، برنامه‌ریزی آن آغاز شده است. تنظیم متعادل و متوازن ارزش افزوده اقتصادی معیشت محلی به خدمات اکوسیستم‌های طبیعی، ضمن ارتقاء ارزش‌های ذاتی و عملکردی اکوسیستم‌ها برای مردم، انگیزه کافی برای بسط مسئولیت اجتماعی، انسجام نهادی و تقسیم کار مشترک در بستر گروه‌های اجتماعی مختلف برای مراقبت و بهره‌برداری پایدار از خدمات اکوسیستم‌های مانگرو کشور ایجاد می‌کند. فعالیت‌های گردشگری طبیعت را می‌توان با مشارکت گروه‌های اجتماعی اطراف رویشگاه، به‌عنوان یک مؤلفه اصلی در حفظ اکوسیستم‌های مانگرو ارتقا داد و این می‌تواند رشد اقتصادی جوامع ساحلی را تشویق کند و آگاهی عمومی را در مورد اهمیت حفظ اکوسیستم مانگرو افزایش دهد (Syahrin & NP, 2020; Satyanarayana et al., 2012).

در چنین بستری، شناخت دقیق ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی و جمعیت‌شناختی جوامع محلی که در مجاورت این اکوسیستم‌های ارزشمند زیست می‌کنند، از اهمیتی ویژه برخوردار است.

استان هرمزگان در میان دیگر استان‌های ساحلی جنوب کشور، برخوردار از بیشترین رویشگاه‌های مانگرو طبیعی، پرتنوع‌ترین فرم رویشگاهی و تنوع گونه‌ای است. بالاترین تراکم سکونتگاه‌های انسانی، به‌ویژه سکونتگاه‌های روستایی نیز در این استان مشاهده می‌شود و ساحل شمال غربی جزیره قشم از بالاترین تراکم روستا و آبادی پیرامون جنگل‌های مانگرو کشور برخوردار است و به‌سبب آنکه رویشگاه‌های مانگرو کشور در شمال غربی جزیره قشم برخوردار از مأموریت حفاظتی چندگانه (منطقه حفاظت‌شده، تالاب بین‌المللی، اندوختگاه زیست‌کره) است و پیوند متعادل و متوازن جوامع روستایی با خدمات اکوسیستمی این

¹ Mudskippers

شهری و روستایی وابسته به مانگرو هستند. شکل ۱، موقعیت محدوده مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

روش بررسی

هدف این بررسی، شناخت ویژگی‌های اجتماعی و سکونتگاه‌های پیرامون جنگل‌های مانگرو در جزیره قشم بوده است. تحلیل روند جمعیتی با استفاده از داده‌های سرشماری سراسری سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ و استفاده از نرم افزار People صورت گرفت. ابتدا نرخ رشد جمعیت براساس فرمول نرخ رشد مرکب محاسبه شد (رابطه ۱) (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ ب):

$$\text{CAGR} = \left(\frac{EV}{BV} \right)^{\frac{1}{n}} - 1 * 100 \quad (\text{رابطه ۱})$$

EV: ارزش سرمایه در آغاز دوره

BN: ارزش سرمایه در پایان دوره

n: تعداد سال‌های سپری شده

سپس براساس روش ریاضی اندازه جمعیت آینده پیش‌بینی می‌شود (رابطه ۲):

$$P_t = P_0 * (r+1)^t \quad (\text{رابطه ۲})$$

P_t : جمعیت در سال مورد نظر

P_0 : جمعیت سال پایه

t: رشد سالانه جمعیت

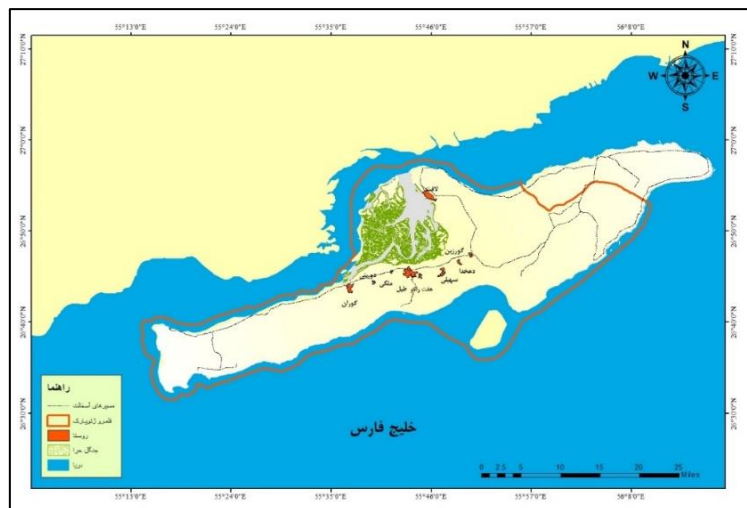
t: تعداد سال‌های بین سال پایه تا زمان مورد پیش‌بینی

جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه ساختارنیافته و مصاحبه‌های حضوری با مطلعین محلی از جمله شورا، دهیار، شهردار و افراد فعال در حوزه فرهنگی و گردشگری سکونتگاه‌های هدف (دو شهر و هفت روستا) انجام شد و تحلیل داده‌ها با روش‌های توصیفی، تحلیلی و محیطی صورت گرفت.

خورک‌ها کمک می‌کند تا در لجن خزیده و بپرند (You et al., 2018). جنگل‌های مانگرو یکی از جذاب‌ترین دلایل انتخاب جزیره قشم توسط گردشگران داخلی و خارجی به‌عنوان یک مقصد گردشگری به‌شمار می‌آید. جنگل مانگرو همچنین یک مقصد گردشگری محبوب است که بازدیدکنندگان می‌توانند از سفر با قایق، تماشای پرندگان و عکاسی لذت ببرند. جزیره قشم و روستاهای نزدیک به جنگل مانگرو مقصدی منحصربه‌فرد و جذاب است که در آن طبیعت و فرهنگ با هم هماهنگ هستند (Mirza et al., 2019). ارزش محیط‌زیستی کرانه‌های ساحلی این جزیره وابسته به حضور رویشگاه‌های مانگرو، زیستگاه‌های پرندگان آبی و کنارآبی، لاک‌پشت‌های دریایی، آب‌سنگ‌های مرجانی، کفزیان متنوع در پهنه‌های جزرومدی است. همچنین ویژگی‌های زمین‌ریخت‌شناسی و دیرین‌شناسی بخش خشکی این جزیره، آن را به دروازه ژئوتوریسم ایران تبدیل کرده است (Yazdi & Dabiri, 2018).

جنگل‌های مانگرو این محدوده در برگریخته شش رویشگاه قابل تفکیک (پهل، مردو، خمیر- لشتگان، سایه خوش، ساحل قشم و خورخوران) است و رویشگاه قشم و خوران در حوزه شهرستان قشم قرار دارد. جنگل‌های مانگرو این محدوده در میان منطقه حفاظت‌شده حرا، اندوختگاه زیست‌کره حرا و تالاب بین‌المللی حرا قرار دارد (سبحانی و دانه کار، ۱۴۰۰) و یکی از کانون‌های گردشگری در جزیره قشم محسوب می‌شود. بازدید از جنگل‌های مانگرو قشم در حال حاضر از طریق اسکله‌های بندر لافت (جدید و کهنه)، طبل، سهیلی، گورزین، دهخدا، دورینی و گوران امکان‌پذیر است.

در حال حاضر ۸۵ سکونتگاه شهری و روستایی در جزیره قشم وجود دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ الف) که هفت روستای سهیلی، گورزین، دهخدا، دورینی، هفت رنگو، ملکی و گوران و دو شهر لافت و طبل هم‌جوار جنگل‌های مانگرو قرار دارد و بخشی از معیشت ساحل‌نشینان وابسته به این رویشگاه است. مورد مطالعه در این پژوهش سکونتگاه‌های

شکل ۱- موقعیت سکونتگاه‌های وابسته به رویشگاه‌های مانگرو در جزیره قشم

از این خدمات مورد توجه قرار نگیرد می‌تواند با پیامد بر این اکوسیستم حساس همراه شود. شکل ۲، نمودار تغییرات جمعیت حد فاصل سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ را نمایش می‌دهد.

ویژگی‌های مردم‌نگاری

ویژگی‌های مردم‌نگاری سکونتگاه‌های حاشیه جنگل‌های مانگرو در جزیره قشم به تفکیک زبان، لباس و پوشش، آیین‌های سنتی، منابع معیشتی و صنایع دستی معرفی می‌شود.

زبان اصلی مردم

گویش کشمی (قشمی) بیشتر به جزیره قشم محدود است و نام این گویش نیز از نام همین جزیره گرفته شده است. مردم قشم به چندین زبان از جمله زبان‌های کشمی، بندری، فارسی استاندارد و تا حدودی عربی تسلط دارند. در اکثر مواقعی که مردم جزیره با سایر اعضای جامعه ارتباط برقرار می‌کنند، به زبان کشمی صحبت می‌کنند. اما هنگام مواجهه با افرادی خارج از جامعه زبانی خود، معمولاً به فارسی و بندری تکلم می‌کنند. انتخاب زبان در هر مورد به زبان اصلی افرادی که با آن‌ها صحبت می‌شود بستگی دارد. در خدمات دولتی مانند مدارس، مراکز درمانی و حتی در تعامل با بازرگانان محلی که از داخل ایران می‌آیند، آن‌ها موظف به

مطالعه کلیدی بر اساس معیارهایی از جمله محل تولد، مدت اقامت در روستا، مشارکت در برنامه‌های توسعه روستا و فعالیت‌های فرهنگی محلی، درک و تجربه مرتبط با تاریخ و فرهنگ روستا انتخاب شدند. برای تحلیل ویژگی‌های مردم‌نگاری سکونتگاه‌های یادشده، در هر سکونتگاه، مطالعات گردهم آمدند و پرسشنامه‌ها و سوالات شفاهی در این جمع، مطرح و پاسخ‌ها جمع‌آوری و یکپارچه شد.

یافته‌ها

تحولات جمعیت‌شناختی

مطابق داده‌های سرشماری، جمعیت ساکن در سکونتگاه‌های حاشیه جنگل‌های مانگرو در سال ۱۳۸۵، بالغ بر ۱۲۷۹۹ نفر، در سال ۱۳۹۰، برابر با ۱۴۱۰۲ نفر و در سال ۱۳۹۵، ۱۸۵۴۷ بود. متوسط نرخ رشد جمعیت طی ۱۰ سال یادشده برابر با ۳/۲ درصد بوده است که مطابق جدول ۱، از حداقل ۱/۸۲ درصد در شهر لافت تا حداکثر ۶/۳۴ درصد در شهر طبل نوسان داشته است. مطابق همین جدول طبل و سهیلی با بالاترین نرخ رشد جمعیت همراه بوده‌اند و بقیه سکونتگاه‌ها، نرخ رشدی کمتر از میانگین دارند. این بررسی نشان داد، جمعیت قابل پیش‌بینی در سال ۱۴۰۵ در سکونتگاه‌های پیرامون جنگل‌های مانگرو قشم، حدود ۲۸ هزار نفر خواهد بود که چنانچه توانمندسازی جامعه محلی برای ادراک خدمات اکوسیستمی جنگل‌های مانگرو و بهره‌برداری پایدار

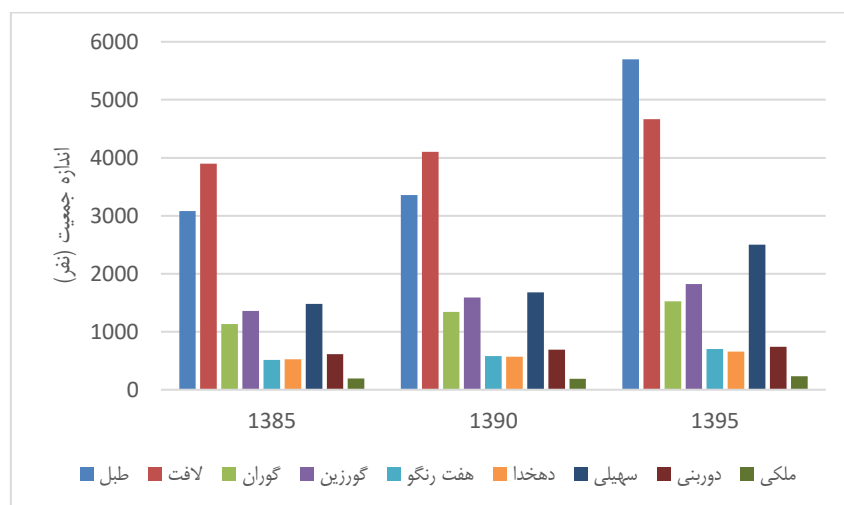
استفاده از زبان فارسی هستند (Anonby, 2016). با مقایسه گویش قشمی با فارسی میانه به نظر می‌رسد این زبان بازمانده پهلوی ساسانی یا زبانی از دوره میانه ایرانی است (احمدنیا، ۱۳۹۰). زبان قشمی همان زبان فارسی است که به دلیل ارتباطات فرهنگی این جزیره با کشورهای عربی، سواحل آفریقا و هند، واژگان مختلفی از این فرهنگ‌ها به گویش جزیره راه یافته است (ابراهیمی درکوئی، ۱۴۰۱).

لباس و پوشش

زنان لباس‌هایی با پارچه‌های قرمز، سبز، زرد و آبی و بیشتر زری بافی می‌پوشند که به آن لباس بندری می‌گویند.

جدول ۱- تحولات جمعیت (به نفر) در سکونتگاه‌های حاشیه جنگل‌های مانگرو قشم

سکونتگاه	جمعیت در سال ۱۳۸۵	جمعیت در سال ۱۳۹۰	جمعیت در سال ۱۳۹۵	نرخ رشد جمعیت (درصد)	پیش‌بینی جمعیت در سال ۱۴۰۵
دوربنی	۶۱۶	۶۹۱	۷۳۹	۱/۸۴	۸۶۶
دهخدا	۵۲۵	۵۷۱	۶۵۹	۲/۳	۸۲۷
سهیلی	۱۴۸۰	۱۶۷۸	۲۵۰۰	۵/۳۸	۴۲۲۲
طبل	۳۰۸۲	۳۳۵۵	۵۷۰۰	۶/۳۴	۱۰۵۴۰
گوران	۱۱۳۱	۱۳۴۴	۱۵۲۶	۳/۰۴	۲۰۵۸
گورزین	۱۳۶۰	۱۵۹۲	۱۸۲۲	۲/۹۷	۲۴۴۱
لافت	۳۸۹۹	۴۱۰۵	۴۶۶۸	۱/۸۲	۵۵۹۰
ملکی	۱۹۳	۱۸۷	۲۳۴	۱/۹۴	۲۸۳
هفت رنگو	۵۱۳	۵۷۹	۶۹۹	۳/۱۴	۹۵۲
جمع	۱۲۷۹۹	۱۴۱۰۲	۱۸۵۴۷	--	۲۷۷۷۹

شکل ۲- تغییرات اندازه جمعیت (به نفر) در سکونتگاه‌های حاشیه جنگل‌های مانگرو قشم

به دلیل هوای گرم و مرطوب بسیار سبک، نازک و گشاد است. لباس زنان بندری یکی از کامل‌ترین لباس‌های ایران است که به پوشش سر اهمیت زیادی می‌دهد. لباس زنان بندری از هفت تکه تشکیل شده است که عبارتند از: لچک، جلب، برقع، پیراهن، شلوار، دمپایی و چادر (امینی لاری، ۱۳۹۴). در این جزیره پوشش مردان شامل دشداشه و عمامه سفید است (شکل ۳).

شکل ۳- نگاره‌هایی از پوشش روستائیشینان حاشیه جنگل‌های مانگرو قشم (عکاس: اصغر بشارتی)

آیین‌های سنتی

براساس آمار ستاد اجرای خدمات سفر سازمان منطقه آزاد قشم یک چهارم از کل گردشگرانی که وارد جزیره می‌شوند از اسکله‌های گردشگری بازدید می‌کنند. سالانه حدود ۱۳۰ هزار نفر از اسکله‌های گردشگری روستاهای گورزین، گوران، دهخدا و سهیلی و دو شهر لافت و طبل از جنگل‌های مانگرو قشم بازدید می‌کنند.

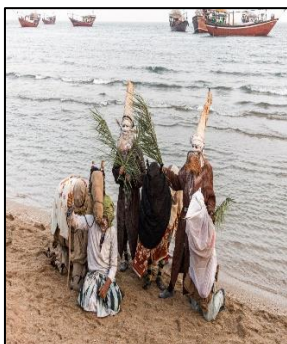
صنایع دستی

رشته‌های صنایع دستی متداول و سنتی شامل بافت نوارهای تریینی لباس (شک‌بافی)، رودوزی و سوزن‌دوزی (خوس-دوزی، گلابتون)، بادله‌دوزی و زری‌بافی در همه روستاهای بلافصل جنگل مانگرو وجود دارد (شکل ۵). لنج‌سازی تنها در شهر لافت و روستای گوران متداول است.

آداب و رسوم مردم جزیره از دیرباز تاکنون یکسان بوده و کمتر دستخوش تغییرات و تحت تأثیر فرهنگ‌های خارجی قرار گرفته است. در جزیره مراسمی از قبیل مولودی‌خوانی، نوروز صیادی، زنبیل‌گردانی، رزیف‌خوانی (ازوا)، شوشی و باسَنک‌گویی برگزار می‌شود که در سکونتگاه‌های پیرامون رویشگاه‌های مانگرو قشم نیز تداول دارد (شکل ۴).

منابع معیشتی

اهالی جزیره قشم، برای کسب درآمد و امرار معاش فعالیت‌های مختلفی از قبیل صیادی، کشاورزی، تجارت، صنایع دستی و گردشگری انجام می‌دهند. منبع اصلی درآمد مردم سکونتگاه‌های رویشگاه‌های مانگرو، وابسته به صیادی، تجارت دریایی و گردشگری است. صیادی با استفاده از لنج، قایق موتوری و مُشتا، گرگور، قلاب، خوربند و ترال قایقی در رویشگاه حرا و آب‌های پیرامون جزیره انجام می‌شود.

مراسم شوشی

مراسم رزیف‌خوانی

شکل ۴- نگاره‌هایی از آیین‌های سنتی روستائیشینان حاشیه جنگل‌های مانگرو قشم (عکاس: حسین ایمانی)

گلابتون‌دوزی

شک بافی

زری بافی

شکل ۵- نگاره‌هایی از صنایع دستی روستانشینان حاشیه جنگل‌های مانگرو قشم (عکاس: حسین ایمانی)

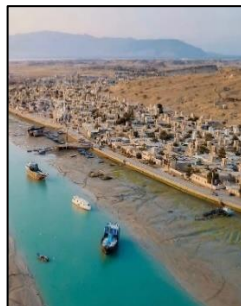
تشریح سکونتگاه‌های حاشیه جنگل‌های مانگرو

در این بخش به برخی از ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی و معیشتی سکونتگاه‌های مورد مطالعه پرداخته می‌شود:

شهر لافت

شهر لافت تا پیش از سال ۱۴۰۰ یکی از روستاهای هم‌جوار و مشرف به رویشگاه‌های مانگرو شهرستان قشم بود که در ۵۷ کیلومتری شهر قشم قرار دارد و از آبان ماه ۱۴۰۰ به شهر ارتقا پیدا کرد. قدمت تاریخی این شهر به حدود ۱۱۰۰ سال قبل برمی‌گردد. بندر لافت در گذشته مرکز جزیره قشم بود و در برخی دوره‌ها، نام این جزیره نیز لافت بود. جمعیت لافت حدود ۷۰۰۰ نفر و برخوردار از ۱۳۸۰ خانوار است. شهر لافت دارای دو اسکله است؛ یکی اسکله حمل خودرو که محل تردد لندیرگراف‌ها است و در فاصله هفت کیلومتری شهر قرار دارد، و دیگری اسکله گردشگری لافت که در ساحل شهر واقع شده است. اسکله لافت با ۵۰۰ قایق و ۱۰۰ لنج، نشان‌دهنده فعالیت‌های دریایی پرونق این منطقه است. دامداری نیز در این شهر رواج دارد و دام‌های آن شامل ۴۰۰ نفر شتر، ۳۰۰ رأس بز، ۴۰ رأس گاو و ۶۰۰ رأس گوسفند است. مردم لافت از دیرباز به ماهی‌گیری، لنج‌سازی و تجارت

دریایی مشغول بوده‌اند. در گذشته، مردان این شهر با لنج‌های بادبانی به اقیانوس سفر کرده و با کشورهای آفریقایی و هند تجارت می‌کردند. شهر لافت از امکاناتی نظیر مدرسه، مسجد، خانه بهداشت، جاده آسفالت، پارک و شبکه اینترنت برخوردار است. سیستم جمع‌آوری و دفع فاضلاب به‌صورت سنتی انجام می‌شود و اکثر خانوارها از چاه‌های جذبی استفاده می‌کنند. شهرداری برای دفع زباله از سیستم جمع‌آوری و دفن زباله بهره می‌برد. همچنین، شهر دارای ۱۵ اقامتگاه بوم‌گردی فعال و ۳۰ بُرکه (آبانبار) است. از اماکن تاریخی و دیدنی لافت می‌توان به قلعه نادری، قلعه پرتغالی‌ها، چاه‌های تلا، زیارتگاه شیخ اندرآبی، گورستان تاریخی و آبانبارهای سنتی اشاره کرد (شکل ۶). خاص‌ترین جاذبه این بندر، بادگیرهای زیبا در متن معماری شهر است که نمادی از هنر بومی منطقه به‌شمار می‌روند. مردم لافت در مناسبت‌های سنتی به برگزاری مراسم مختلفی مانند رزیف‌خوانی، مولودی‌خوانی، باسَنک‌گویی و نوروز صیادی می‌پردازند که نشان‌دهنده غنای فرهنگی این منطقه است.

شکل ۶- نگاره‌هایی از شهر لافت (عکاس: اصغر بشارتی)

شهر طبل

امکاناتی نظیر راه آسفالت، اسکله گردشگری، خانه بهداشت، درمانگاه و مدارس (ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان) برخوردار است. همچنین، ۱۷ مسجد و شبکه مخابراتی نیز در این شهر وجود دارد. طبل فاقد لوله‌کشی گاز است و جمع‌آوری زباله‌ها توسط شهرداری انجام می‌شود. طبیعت بکر و جنگل‌های دریایی مانگرو، از جاذبه‌های اصلی این شهر به‌شمار می‌روند (شکل ۷). همچنین، وجود ۳۰ بُرکه و مناطقی مانند کلات کِشتاران و بام قشم، فضایی مناسب برای گردشگران فراهم می‌کند. مردم طبل با فرهنگ غنی خود، مراسم مختلفی از جمله رزیف‌خوانی، مولودی‌خوانی، باسَنک‌گویی و نوروز صیادی را برگزار می‌کنند. این مراسم نشان‌دهنده تنوع فرهنگی و سنت‌های خاص این منطقه است. برای گردشگران، ۱۲ اقامتگاه بوم‌گردی از جمله اقامتگاه‌های ناخدا امینی، فلامینگو، درشه، علیشاهی و پیر مانگرو وجود دارد که تجربه‌ای متفاوت از زندگی محلی را ارائه می‌دهد.

طبل یکی از سکونتگاه‌های تاریخی و زیبای جزیره قشم است. این شهر در فاصله ۷۵ کیلومتری از شهر قشم و ۲ کیلومتری از جنگل‌های حرا قرار دارد و با جمعیتی حدود ۶۰۰۰ نفر و ۱۴۵۰ خانوار، به‌عنوان یک مرکز مهم محلی شناخته می‌شود. از آبان ماه ۱۳۹۸، طبل به شهر تبدیل شده و قدمت تاریخی آن به حدود ۵۰۰ سال قبل برمی‌گردد. شهر طبل در ارتفاعی بالاتر از مناطق اطراف خود قرار دارد و به همین دلیل مناظر طبیعی زیبایی را به نمایش می‌گذارد. فاصله آن تا نزدیک‌ترین شهر ۳۰ کیلومتر است که دسترسی به آن را آسان می‌کند. مردم این شهر عمدتاً به صیادی و دریانوردی مشغول هستند. با وجود ۲۳۰ قایق کوچک و ۲۳ لنج در اسکله، فعالیت‌های دریایی در طبل رونق دارد. همچنین، دامداری نیز در این منطقه رواج دارد و در حال حاضر ۲۵۰ نفر شتر، ۱۰۰۰ رأس بز، ۳۰ رأس گوسفند و ۱۰۰ رأس گاو در این شهر نگهداری می‌شود. شهر طبل از

شکل ۷- نگاره‌هایی از شهر طبل (عکاس: حسین ایمانی)

روستای گورزین

این روستا یکی از روستاهای زیبای مشرف به رویشگاه مانگرو در قشم در دهستان صلخ است. فاصله این روستا از شهر قشم ۶۰ کیلومتر و از جنگل‌های حرا ۷ کیلومتر است. نزدیک‌ترین شهر به گورزین، لافت است که ۱۹ کیلومتر با آن فاصله دارد. جمعیت این روستا حدود ۲۱۰۰ نفر و برخوردار از ۵۲۵ خانوار است و قدمت آن به بیش از ۳۰۰ سال قبل بازمی‌گردد. گورزین به دلیل نزدیکی به سواحل خلیج فارس و جنگل‌های مانگرو، دارای مناظر طبیعی زیبا و بکر است. این منطقه به عنوان یکی از مقاصد گردشگری کمتر شناخته شده جزیره قشم، فضایی آرام و دلنشین را برای بازدیدکنندگان فراهم می‌آورد. مردم گورزین عمدتاً به صیادی، دامداری و خدمات گردشگری مشغول هستند. از جمله دام‌های موجود در این روستا می‌توان به ۲۰۰ نفر شتر، ۳۰۰ رأس بز، ۴۰۰ رأس گوسفند و ۱۲۰ رأس گاو اشاره کرد. برای تعلیف دام‌ها از سرشاخه‌زنی جنگل حرا استفاده می‌شود. وضعیت اقتصادی روستای گورزین به طور کلی متوسط است و ورود گردشگران به منطقه، بهبود نسبی در وضعیت اقتصادی روستا ایجاد کرده است. با این حال، چالش‌هایی مانند دسترسی محدود به بازارهای بزرگ‌تر و تأثیرات فصلی بر صید و کشاورزی وجود دارد. این روستا از امکاناتی نظیر جاده آسفالت، اسکله، خانه بهداشت، درمانگاه، پست شترسواری، پارک، مسجد و شبکه اینترنت برخوردار است. روستا دارای لوله‌کشی آب شرب و فاقد لوله‌کشی گاز است. زباله‌های روستا در مکانی به فاصله ۲ کیلومتری از روستا جمع‌آوری و سوزانده می‌شوند و نحوه دفع فاضلاب نیز چاه جذبی است. از جاذبه‌های گردشگری گورزین می‌توان به جنگل دریایی حرا، اسکله ماهیگیری و تفریحی در وسط جنگل‌های مانگرو و ژئوپارک اشاره کرد. در این روستا ۱۵ برکه وجود دارد و اسکله آن دارای ۱۴۰ قایق و ۲۴ آلاچیق شناور است. همچنین، ۱۰ اقامتگاه

بوم‌گردی در گورزین فعالیت می‌کند و مطابق آخرین بررسی بیشتر گردشگران آن از اصفهان، تهران، شیراز و کرمان به این مقصد می‌آیند.

مردم گورزین با برگزاری مراسم سنتی مختلف مانند رزیف‌خوانی، مولودی‌خوانی، باسَنک‌گویی و نوروز صیادی، فرهنگ غنی خود را به نمایش می‌گذارند. با توسعه گردشگری در جزیره قشم، برخی از مردم محلی به ارائه خدمات گردشگری مانند راهنمایی تورها، اجاره قایق‌های تفریحی و فروش محصولات محلی به گردشگران روی آورده‌اند. روستای گورزین با تاریخچه غنی، طبیعت زیبا و فرهنگ متنوع، به عنوان یکی از مقاصد گردشگری جذاب در جزیره قشم، می‌تواند تجربه‌ای منحصر به فرد برای بازدیدکنندگان به ارمغان آورد (شکل ۸). این روستا به دلیل ویژگی‌های خاص خود، مکان مناسبی برای کسانی است که به دنبال آرامش و کشف زندگی محلی هستند.

روستای دهخدا

این روستا در دهستان صلخ واقع شده و قدمتی بالغ بر ۳۶۰۰ سال دارد. روستای دهخدا در ۵۶ کیلومتری شهر قشم واقع است و از جنگل‌های حرا ۴ کیلومتر فاصله دارد. نزدیک‌ترین شهر به دهخدا، طبل است که با آن ۱۰ کیلومتر فاصله دارد. جمعیت این روستا حدود ۱۰۰۰ نفر و شامل ۲۱۰ خانوار است. روستای دهخدا به دلیل نزدیکی به سواحل خلیج فارس و جنگل‌های مانگرو، از موقعیت جغرافیایی خاصی برخوردار است. این ویژگی، دسترسی آسان به دیگر نقاط جزیره و جاذبه‌های طبیعی را فراهم می‌آورد. مهم‌ترین منبع معیشت مردم این روستا صیادی است. در اسکله این روستا ۶۲ قایق و هفت شناور بزرگ (لنج) وجود دارد که به فعالیت‌های صیادی مشغول هستند. همچنین، دامداری نیز در این روستا رواج دارد و شامل ۴۰ نفر شتر، ۶۰ رأس بز و ۲۰ رأس گاو است.

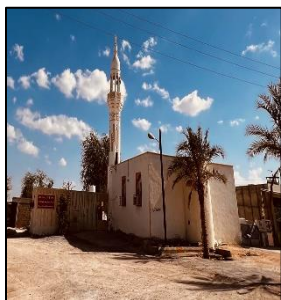

شکل ۸- نگاره‌هایی از روستای گورزین (عکاس: حسین ایمانی)

روستای دهخدا از امکاناتی نظیر مدرسه، مسجد، جاده آسفالت، شبکه اینترنت، آب شرب، اسکله گردشگری و مخابرات برخوردار است. با این حال، این روستا فاقد لوله‌کشی گاز است و جمع‌آوری زباله و دفع فاضلاب به صورت سنتی انجام می‌شود. اکثر خانوارها از چاه‌های جذبی برای دفع فاضلاب استفاده می‌کنند و زباله‌های خانگی توسط خودروهای مخصوص جمع‌آوری و به محل دفن زباله در خارج از روستا منتقل و سوزانده می‌شوند. به طور کلی، سیستم حفظ فرهنگ و هویت خود دارند.

دفع فاضلاب و زباله در روستای دهخدا نیازمند بهبود و ارتقا است تا از آلودگی محیط زیست و مشکلات بهداشتی جلوگیری شود. از جاذبه‌های گردشگری این روستا می‌توان به جنگل‌های دریایی مانگرو و اسکله گردشگری اشاره کرد (شکل ۹). همچنین، دهخدا دارای ۱۰ برکه است که زیبایی‌های طبیعی آن را دوچندان می‌کند. مردم دهخدا با برگزاری مراسم مختلف مشابه روستاهای قبل، تلاش در حفظ فرهنگ و هویت خود دارند.

شکل ۹- نگاره‌هایی از روستای دهخدا (عکاس: مسلم گورانی، حسین ایمانی)

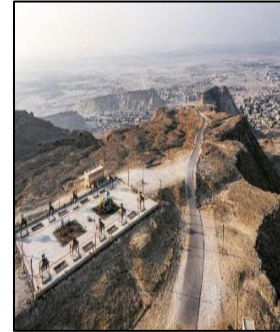
دامداری است. در این روستا ۴۰ نفر شتر، ۱۲۰ رأس بز، ۱۰ رأس گوسفند و ۵۰ رأس گاو وجود دارد. اسکله سهیلی دارای ۱۳۰ قایق، پنج لنج و هشت آلاچیق شناور است که از فعالیت‌های صیادی و گردشگری پشتیبانی می‌کند. همچنین، ۲۰ اقامتگاه بوم‌گردی فعال در این روستا وجود دارد که به جذب گردشگران کمک می‌کند. روستای سهیلی دارای امکاناتی مانند مدرسه (ابتدایی و راهنمایی)، مسجد، پست بانک و جاده آسفالت است. همچنین، دسترسی به آب و شبکه اینترنت در آن فراهم شده است. با این حال، لوله‌کشی گاز در این روستا وجود ندارد و سیستم جمع‌آوری و دفع فاضلاب به صورت سنتی انجام می‌شود. اکثر خانوارها از چاه‌های جذبی

روستای سهیلی

سهیلی از توابع دهستان صلخ در فاصله ۶۰ کیلومتری شهر قشم است که با رویشگاه‌های حرا حدود ۳ کیلومتر فاصله دارد. نزدیک‌ترین شهر به این روستا، طبل است که در ۷ کیلومتری آن قرار دارد. جمعیت سهیلی حدود ۲۶۰۰ نفر و شامل ۶۵۰ خانوار است. فرهنگ و آداب و رسوم این روستا تحت تأثیر محیط دریایی قرار دارد. مردان به صیادی و خدمات گردشگری مشغول و زنان به هنرهای سنتی مسلط هستند. گل‌دوزی، گلابتون‌دوزی و روبان‌دوزی از تولیدات سنتی آن‌ها است که در تولید کیف و لباس سنتی کاربرد دارد. معیشت مردم سهیلی عمدتاً بر پایه صیادی، کشاورزی و

اسکله گردشگری، بام سهیلی و جاده تگزاس اشاره کرد (شکل ۱۰).

برای دفع فاضلاب استفاده می‌کنند. زباله‌های خانگی و تجاری نیز توسط خودروهای مخصوص جمع‌آوری و به محل دفن زباله در بیرون روستا منتقل می‌شوند. از جاذبه‌های گردشگری این روستا می‌توان به جنگل دریایی مانگرو،

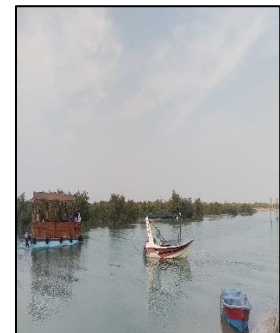
شکل ۱۰- نگاره‌هایی از روستای سهیلی (عکاس: نجمه خلجی، اصغر بشارتی)

شرب، شبکه مخابرات و اینترنت است، اما لوله‌کشی گاز ندارد. زباله‌های روستا در مکانی خارج از روستا سوزانده می‌شوند و فاضلاب از طریق چاه جذبی دفع می‌شود. همچنین، در این روستا هفت برکه وجود دارد که به زیبایی‌های طبیعی آن افزوده است.

هفت رنگو به خاطر جاذبه‌های گردشگری خود مانند ژئوپارک، جنگل دریایی مانگرو و اقامتگاه‌های بوم‌گردی شناخته می‌شود (شکل ۱۱). این ویژگی‌ها، به همراه فرهنگ غنی و مهمان‌نوازی مردم، هفت رنگو را به مقصدی جذاب برای گردشگران تبدیل کرده است. هفت رنگو مانند بسیاری از روستاهای دیگر، با چالش‌هایی مانند کمبود امکانات زیرساختی مواجه است.

روستای هفت رنگو

این روستای جذاب نیز در دهستان صلخ واقع است که با شهر قشم و رویشگاه‌های حرا به ترتیب ۷۰ و ۳ کیلومتر فاصله دارد. نزدیک‌ترین شهر به این روستا، طبل و در ۱ کیلومتری آن است. جمعیت هفت رنگو حدود ۹۰۰ نفر و شامل ۲۲۰ خانوار است و قدمت تاریخی آن به ۳۵۰ سال می‌رسد. از مهم‌ترین مشاغل اهالی هفت رنگو می‌توان به صیادی، دامداری و خدمات گردشگری اشاره کرد. در این روستا ۵۰ نفر شتر، ۲۰۰ رأس بز، ۴۰ رأس گاو و ۲۰ رأس گوسفند وجود دارد. همچنین، در اسکله هفت رنگو ۶۰ قایق و چهار لنج فعالیت دارند و دو اقامتگاه بوم‌گردی نیز در آن فعال است. این روستا دارای امکاناتی همچون مدرسه ابتدایی، مسجد، خانه بهداشت، اسکله گردشگری، راه آسفالت، آب

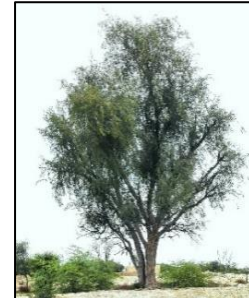
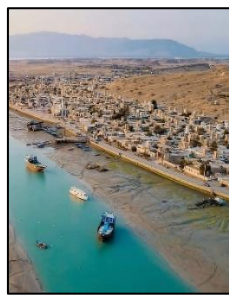

شکل ۱۱- نگاره‌هایی از روستای هفت رنگو (عکاس: حسین ایمانی)

روستای ملکی

خشک استفاده می‌شود. همچنین، در فصل‌های خاصی از سرشاخه‌های درخت کهور نیز بهره‌برداری می‌شود. ملکی دارای ۴۰ قایق صیادی است، اما لنج و شناور بزرگ ندارد. همچنین، دو اقامتگاه بوم‌گردی فعال در این روستا وجود دارد که به جذب گردشگران کمک می‌کند. از جاذبه‌های گردشگری ملکی می‌توان به ژئوپارک، چشم‌انداز روستا و دره تندیس‌ها اشاره کرد. این روستا همچنین دارای سه برکه است که به زیبایی‌های طبیعی آن افزوده است (شکل ۱۲). مردم روستای ملکی به برگزاری مراسم‌های مختلفی همانند سایر روستای یادشده پرداخته و این سنت‌ها را به‌خوبی حفظ کرده‌اند. روستای ملکی با تاریخ غنی و فرهنگ متنوع، یکی از مقاصد جذاب گردشگری در جزیره قشم به‌شمار می‌آید.

روستای زیبای ملکی نیز در دهستان صلخ، در فاصله ۷۵ کیلومتری از شهر قشم و ۳ کیلومتری از جنگل‌های حرا واقع شده است. شهر طبل در فاصله ۴ کیلومتری آن قرار دارد. جمعیت ملکی حدود ۳۰۰ نفر و شامل ۷۰ خانوار است و قدمت آن به ۳۰۰ سال می‌رسد. این روستا برخوردار از امکاناتی نظیر مسجد، مدرسه، آب و شبکه اینترنت، اما فاقد لوله‌کشی است. زباله‌های روستا در مکانی خارج از روستا سوزانده می‌شوند و جمع‌آوری فاضلاب از طریق چاه جذبی انجام می‌گیرد. در این روستا ۲۵ نفر شتر، ۸۰ رأس بز، ۷۰ رأس گوسفند و ۳۰ رأس گاو وجود دارد. برای تأمین علوفه دام‌ها، سرشاخه‌چینی از جنگل حرا انجام می‌شود و در فصل بارندگی، اگر دسترسی به مانگرو امکان‌پذیر نباشد، از علوفه

شکل ۱۲- نگاره‌هایی از روستای ملکی (عکاس: حسین ایمانی)

این روستا صیادی و دامداری است. در دوربنی ۱۰۰ نفر شتر، ۳۰۰ رأس بز و ۲۰ گاو وجود دارد. همچنین، این روستا دارای ۵۰ قایق و ۱۰ لنج و شناور بزرگ است. امکانات این روستا شامل مسجد، خانه بهداشت، مدرسه، اسکله گردشگری، اینترنت، مخابرات و آب شرب است، اما لوله‌کشی گاز در آن وجود ندارد و جمع‌آوری فاضلاب از طریق چاه جذبی انجام می‌گیرد. از جاذبه‌های گردشگری دوربنی می‌توان به ژئوپارک، جنگل دریایی مانگرو، زیستگاه پرندگان مهاجر و چشم‌انداز زیبای روستا اشاره کرد (شکل ۱۳). این روستا دارای هفت برکه است و اقامتگاه بوم‌گردی در آن وجود ندارد.

روستای دوربنی

این روستا از توابع دهستان صلخ است که در فاصله ۷۰ کیلومتری از شهر قشم و ۲ کیلومتری از جنگل‌های حرا واقع شده است. نزدیک‌ترین شهر به این روستا، طبل و در فاصله ۷ کیلومتری آن است. جمعیت دوربنی برابر با ۸۳۰ نفر شامل ۲۵۰ خانوار است و شواهد نشان می‌دهد که قدمت این روستا به حدود ۹۰۰ سال می‌رسد. شهرک قدیمی روستا در جنوب مکان فعلی و به نام شهرک کاویزی واقع شده و دارای قبرستانی بسیار قدیمی متعلق به ۳۰۰ سال قبل است. همچنین، قلعه اسبی در غرب روستا وجود دارد که در گذشته دور، پیرامون آن دیوارهای بزرگی قرار داشت و اسب‌های تنومندی در آن پرورش داده می‌شد. منبع معیشت اصلی مردم

شکل ۱۳- نگاره‌هایی از روستای دورینی (عکاس: مسلم گورانی)

روستای گوران

صیادی نیز مشغول هستند. در این روستا ۱۰ فروند لنج باری و صیادی وجود دارد که ۵ فروند آن متعلق به مردم همین روستا است. همچنین بالغ بر ۱۶۰ قایق موتوری در این روستا فعالیت می‌کنند. دام‌های مختلفی مانند ۲۰ نفر شتر، ۲۰ رأس گاو و بالغ بر ۴۷۰ رأس بز نیز در این روستا وجود دارد. امکانات روستا شامل مسجد، شبکه مخابرات، مدرسه، خانه بهداشت، اسکله گردشگری، جاده آسفالت و آب لوله‌کشی است، اما لوله‌کشی گاز ندارد و نحوه جمع‌آوری فاضلاب به صورت چاه جذبی انجام می‌شود. همچنین، در این روستا ۱۲ برکه و چهار اقامتگاه فعال بوم‌گردی وجود دارد. از جاذبه‌های گردشگری روستای گوران می‌توان به ژئوپارک، جنگل دریایی مانگرو، زیستگاه پرندگان مهاجر، چشم‌انداز روستا، چاکاویر، سد تاریخی گوران و برهوت (کوه‌های مخروطی سفید) اشاره کرد (شکل ۱۴).

گوران از توابع دهستان صلخ است که در فاصله ۸۰ کیلومتری شهر قشم و ۱ کیلومتری از جنگل‌های حرا قرار دارد. نزدیک‌ترین شهر به گوران، طبل است که ۱۳ کیلومتر با آن فاصله دارد. جمعیت این روستا برابر با ۱۸۰۰ نفر و شامل ۴۵۰ خانوار است و قدمت آن به بیش از ۲۵۰۰ سال می‌رسد. به دلیل ساحل شیب‌دار و ماسه‌ای و جنگل مانگرو که مانند موج‌شکن طبیعی عمل می‌کند، گوران از مهم‌ترین مراکز تعمیر لنج در ایران محسوب می‌شود و یکی از بزرگ‌ترین مراکز تولید و ساخت لنج‌های سنتی (چوبی) در ایران به‌شمار می‌آید. صنعت لنج‌سازی یکی از قدیمی‌ترین و محبوب‌ترین مشاغل این منطقه است که از گذشته تا به حال و از نسلی به نسل دیگر منتقل شده است. همچنین، موزه لنج‌سازی و دریانوردی در این روستا در سال ۱۳۹۶ به ثبت رسیده است. علاوه بر لنج‌سازی، مردم گوران به دریانوردی و

شکل ۱۴- نگاره‌هایی از روستای گوران (عکاس: حسین ایمانی)

جمع‌بندی

جزیره قشم قدمتی بسیار تاریخی دارد و از دوران قبل از اسلام مردمانی در آن زندگی می‌کردند. این قدمت تاریخی باعث شده است تا جاذبه‌های طبیعی و بکری در این جزیره مشاهده شود که برای گردشگران داخلی و خارجی جذابیت بالایی دارد. بهترین زمان سفر به این جزیره و بازدید از جاذبه‌های جزیره در فصل زمستان است، زیرا در سایر فصل‌ها هوا بسیار گرم و شرجی می‌شود و قابل تحمل نیست. زبان مردم قشم فارسی با گویش جزیره‌ای یا قشمی است. لباس زنان شامل لچک، جلب، برقع، پیراهن، شلوار، دمپایی و چادر و لباس مردان شامل دشدشه، عمامه و دمپایی است. در همه روستاهای حاشیه جنگل مانگرو صنایع دستی، منابع معیشتی و آداب و رسوم یکسان و مشترکی قابل مشاهده است. دامپروری نسبت به تعداد جمعیتی که دارد از مطلوبیت خوبی برخوردار است و رأس‌های بسیاری از گاو، گوساله، گوسفند و شتر وجود دارد که برای تعلیف دام‌هایشان از جنگل‌های مانگرو در حد تعادل استفاده می‌کنند. کسب‌وکار و درآمد بیشتر مردم این جزیره از طریق دریا است و اکثر مردم با تکیه بر صیادی امرار معاش می‌کنند. به‌همین دلیل بسیاری از مراسم سنتی مربوط به این جزیره نیز مربوط به دریا و آب می‌شود. یکی از قدیمی‌ترین و زیباترین مراسم مردم قشم که هر ساله در اول مرداد برگزار می‌شود را نوروز صیاد می‌نامند و این روز، اولین روز از فصل تابستان است. این روز به این معنی است که یک سال صیادی گذشته است و فصل صید ماهی حور و کوسه به پایان رسیده است. همچنین در روز جشن، هیچ‌یک از بومیان قشمی ماهی یا هر نوع آبی دریایی دیگری صید نمی‌کنند و یا نمی‌خورند.

مطابق جدول ۲، هفت روستای سهیلی، گورزین، دهخدا، دوربنی، هفت رنگو، ملکی و گوران و دو شهر لافت و طبل با جمعیتی بیش از ۲۲ هزار نفر هم‌جوار جنگل‌های مانگرو این محدوده قرار دارد. روستای دهخدا با قدمتی بالغ بر ۳۶۰۰ سال، قدیمی‌ترین سکونتگاه انسانی در این میان است و پس

از آن به‌ترتیب گوران (۲۵۰۰ سال) و لافت (۱۱۰۰ سال) در رتبه‌های بعدی قرار دارد. متوسط فاصله این سکونتگاه‌ها از شهر قشم حدود ۷۰ کیلومتر است و نزدیک‌ترین سکونتگاه و دورترین سکونتگاه به شهر قشم به‌ترتیب روستاهای دهخدا (۵۶ کیلومتر) و گوران (۸۰ کیلومتر) است. این سکونتگاه‌ها بین ۱ تا ۷ کیلومتر با رویشگاه‌های حرا در شمال غربی قشم فاصله دارند و همگی برخوردار از آب شرب، مخابرات، جاده آسفالت و اسکله هستند. درحال حاضر حدود ۷۰ واحد بوم‌گردی در سکونتگاه‌های جزیره قشم پیرامون جنگل‌های حرا به گردشگران خدمات اقامتی، پذیرایی و بازدید ارائه می‌دهند. این بررسی نشان داد در سکونتگاه‌های یادشده صیادی، گردشگری و دامداری منابع اصلی معیشت آن‌ها است و بالغ بر ۲۰ منبع تفرجی برای بازدید و تجربه گردشگری وجود دارد که وابسته به فرهنگ محلی، هنر بومی و جذابیت‌های طبیعی است.

جزیره هرمز، ایران، زمستان ۱۳۹۸، عکاس: رضا غزالی

جدول ۲- ویژگی‌های روستاهای وابسته به جنگل‌های مانگرو در جزیره قشم

نام سکونتگاه	قدمت (سال)	تعداد خانوار	جمعیت (نفر)	فاصله تا شهر قشم (Km)	فاصله تا نزدیکترین شهر (Km)	فاصله تا جنگل حرا (Km)	امکانات روستا								تعداد دام				منابع معیشت		
							آب شرب	مخابرات	جاده آسفالت	اسکله	تعداد آقامتگاه بوم گردی	تعداد برکه (آب انبار)	تعداد شناور بزرگ (لنج)	تعداد قایق	شتر	گاو	گوسفند	ب.	صیادی	گردشگری	دامداری
لافت	۱۱۰۰	۱۳۸۰	۷۰۰۰	۵۷	۰	۱	*	*	*	*	۱۵	۲۰	۱۰۰	۵۰۰	۴۰۰	۴۰	۶۰۰	۲۰۰	*	*	*
طبل	۵۰۰	۱۴۵۰	۶۰۰۰	۷۵	۲۰	۲	*	*	*	*	۱۲	۲۰	۳۰	۳۰۰	۲۵۰	۱۰	۲۰	۱۰۰	*	*	*
گورزین	۳۰۰	۵۲۵	۲۱۰۰	۶۰	۱۹	۷	*	*	*	*	۱۰	۱۵	۱	۱۴۰	۲۰۰	۲۰	۴۰	۲۰۰	*	*	*
دهخدا	۳۶۰۰	۲۱۰	۱۰۰۰	۵۶	۱۰	۴	*	*	*	*	۴	۲۰	۱۰	۶۰	۲۰	۱	۵۰	۲۰۰	*	*	*
سهیلی	؟	۶۵۰	۲۶۰۰	۶۰	۷	۳	*	*	*	*	۲۰	۱	۵	۲۰۰	۴۰	۵۰	۱۰	۲۰۰	*	*	*
هفت‌رنگو	۳۵۰	۲۲۰	۹۰۰	۷۰	۱	۳	*	*	*	*	*	۶	۶	۵۰	۵۰	۲۰	۲۰۰	۲۰۰	*	*	*
ملکی	۳۰۰	۷۰	۳۰۰	۷۵	۴	۳	*	*	*	*	۲	۱	۱	۴۰	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰۰	*	*	*
دورینی	۹۰۰	۲۵۰	۸۳۰	۷۰	۷	۲	*	*	*	*	۱	۶	۱۰	۵۰	۱۰۰	۲۰	۱۰	۲۰۰	*	*	*
گوران	۲۵۰۰	۴۵۰	۱۸۰۰	۸۰	۱۳	۱	*	*	*	*	۴	۱۲	۱۰	۱۶۰	۲۰	۲۰	۱	۴۷۰	*	*	*

Ghanbarzad Dashti, S., Farzingohar, M., & Souri, A. (2021). Temperature and Salinity Effects in Sensitive Area of Qeshm Island: Mangrove Forests. *International Journal of Coastal, Offshore and Environmental Engineering*, 6(4), 13-18.

Mirza, R., Moeinaddini, M., Pourebrahim, S., & Zahed, M. A. (2019). Contamination, ecological risk and source identification of metals by multivariate analysis in surface sediments of the khouran Straits, the Persian Gulf. *Marine pollution bulletin*, 145, 526-535.

Satyanarayana, B., Bhanderi, P., Debry, M., Maniatis, D., Foré, F., Badgie, D., ... & Dahdouh-Guebas, F. (2012). A socio-ecological assessment aiming at improved forest resource management and sustainable ecotourism development in the mangroves of Tanbi Wetland National Park, The Gambia, West Africa. *Ambio*, 41, 513-526.

Syahrin, N. A., & NP, R. M. (2020). The Potential of Mangrove Forest as Natural Tourism Area Based on the Flora-Fauna Characteristics and Social Aspect Case Study: Mangrove forest in Angsana Village. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 20, p. 02004). EDP Sciences.

Toosi, N. B., Soffianian, A. R., Fakheran, S., Pourmanafi, S., Ginzler, C., & Waser, L. T. (2019). Comparing different classification algorithms for monitoring mangrove cover changes in southern Iran. *Global Ecology and Conservation*, 19, e00662.

Yazdi, A., & Dabiri, R. (2018). Investigating the Geotourism phenomena in eroded land of Iran, Qeshm Island. *Revista Publicando*, 5(16 (2)), 35-49.

You, X., Sun, M., Li, J., Bian, C., Chen, J., Yi, Y., ... & Shi, Q. (2018). Mudskippers and their genetic adaptations to an amphibious lifestyle. *Animals*, 8(2), 24.

منابع

ابراهیمی در کوئی، ا. (۱۴۰۱). قشم سرزمین زیبایی‌ها. انتشارات پر سرخ، ۱۹۱ ص.

احمدنیا، م. (۱۳۹۰). پژوهشی در گویش قشمی. همایش ملی قشم و چشم انداز آینده، قشم.

امینی لاری، ف. (۱۳۹۴). نمادشناسی رنگ در فرهنگ و هنر بومی هرمزگان. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

جهانبخش لنگ، م. (۱۴۰۰). بررسی ویژگی‌های فرمی و رنگی لباس زنان هرمزگان. هشتمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری، مدیریت شهری و محیط‌زیست، تهران. دشتی‌زاده، ع. ا. (۱۴۰۱). هم‌رکاب با جزیره (قشم‌شناسی، میراث فرهنگی و گردشگری، دفتر دوم، جلد ۱). انتشارات پر سرخ، ۳۴۹ ص.

دهقان نژاد، ف. (۱۳۸۴). جزیره قشم، نهنک خلیج فارس. مجموعه مقالات بین‌المللی خلیج فارس در گستره تاریخ به اهتمام اصغر منتظر القائم، اصفهان، دانشگاه اصفهان، ج ۱.

سازمان هواشناسی کشور. (۱۴۰۱). گزارش‌های سالانه هواشناسی. اداره کل هواشناسی استان تهران، ۸۰ ص.

سبحانی، پ. و دانه‌کار، ا. (۱۴۰۰). مروری بر مطالعات سیمای طبیعی و محدوده‌های مدیریتی جنگل‌های مانگرویی خمیر و قشم. *طبیعت ایران*، ۸(۴)، ۹۷-۱۱۲.

فلاحی، م. ه. و اسدی، س. (۱۴۰۱). توصیف و بررسی گوناگونی‌های واژگانی و آوایی گویش‌های جزیره قشم. *پژوهش‌های زبانی و ادبیات کاربردی*.

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵ الف). جمعیت به تفکیک تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۵.

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵ ب). دستورالعمل محاسبه شاخص‌های رشد و نرخ‌های مرکب.

یوسفی، م. (۱۳۸۸). فلور ایران. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.

Anonby, E. (2016). The Keshmi (Qeshmi) dialect of Hormozgan Province, Iran: A first account. *Studia iranica*, 44(2), 165-206.

Qeshm Island, Iran, February, 2025, Photographer: Hiva Sharifi

Ethnography of Villages Dependent on the Mangrove Forests of Qeshm Island

Najmeh Khalaji¹, Afshin Danehkar^{2*}

1- M.Sc. Graduate in environmental science and engineering, Department of Natural Environment, Faculty of Natural Resources, University College of Agriculture & Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran

2- Professor, Department of Natural Environment, Faculty of Natural Resources, University College of Agriculture & Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran

*Corresponding Author's E-mail: danehkar@ut.ac.ir

Abstract

This study aimed to investigate the socio-economic and demographic characteristics of villages adjacent to the mangrove forests in the northwestern part of Qeshm Island, and the role of local communities in the conservation and sustainable use of these forests' ecosystem services. Using an ethnographic approach, data were collected through field studies. The mangrove forests in this area comprise six distinct habitats (Pahl, Mordu, Khamir-Lashtegan, Sāye Khosh, Qeshm Coast, and Khorkhoran), with the Qeshm and Khoran habitats located within Qeshm County. Seven villages (Soheili, Gavarzin, Dehkhoda, Durbani, Haft Rangu, Melki, and Guran) and two towns (Laft and Tabl) are situated near these mangrove forests, and part of the coastal inhabitants' livelihood depends on these habitats. Dehkhoda village, with a history of approximately 3,600 years, is the oldest human settlement among them, followed by Guran and Laft. The average distance of these settlements from Qeshm city is about 70 kilometers, and they are located 1 to 7 kilometers from the mangrove habitats in northwestern Qeshm. All have access to drinking water, telecommunications infrastructure, paved roads, and docking facilities. Fishing, tourism, and livestock farming constitute the main livelihood activities of local residents. Currently, around 70 ecotourism lodges in settlements around the mangrove forests of Qeshm Island provide tourists with accommodation, catering, and visitor services. In addition, there are more than 20 recreational resources for visits and tourism experiences, dependent on local culture, indigenous art, and natural attractions.

Keywords: Ecosystem services, Local livelihood, Tourism, Laft, Tabl, Recreational resources

Khalaji, N; Danehkar, A. (2025). Ethnography of Villages Dependent on the Mangrove Forests of Qeshm Island. *Zist Sepehr Student Magazine*, 18(4), 59-76.

